

Mahlas Beyitlerinden Hareketle Vecdî’de Fahriye

Cenk AÇIKGÖZ*

Öz

Klasik Türk edebiyatında şairlerin edebî bir eserde kendilerini övdüğü kısma “fahriye” adı verilir. Fahriyelere genellikle kasidelerin fahriye bölümlerinde rastlanır. Bunun yanında şairler çeşitli vesilelerle şiirlerinin bir ya da birkaç beytini de fahriyeye ayırabilirler. Klasik Türk şiirinde fahriye amacıyla yazılan beyitler çoğu kez gazellerin mahlas beyitleridir.

XVII. yüzyıl klasik Türk şiirinin önemli temsilcileri arasında yer alan Abdülbâkî Vecdî (ö. 1661) de gazellerinin mahlas beyitlerinde sık sık tefahüre yer vermiştir. Bu makalede Vecdî’nin divançesinde fahriyeye nasıl yer verdiği ele alınmış ve fahriye anlayışı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda bir giriş bölümü, iki ana bölüm ve bir sonuç bölümü bulunmaktadır. Giriş bölümünde, klasik Türk edebiyatında fahriyenin tarihî gelişimi üzerinde kısaca durulmuştur. Birinci ana bölümde, Vecdî’ye ait fahriye niteliğindeki şiir parçaları nazım şekilleri ve birimleri yönünden incelenmiştir. İkinci ana bölümde ise Vecdî’nin fahriye niteliği taşıyan beyitlerinde sık sık karşılaşılan benzetme ve özellikler ortaya konmuştur. İncelenen beyitler günümüz Türkçesine göre nesre çevrilmiş ve kısaca açıklanmıştır. Sonuç bölümünde, Vecdî’nin fahriye anlayışının ana hatları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vecdî, fahriye, tefahür, gazel, mahlas beyti.

* Öğr. Gör. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türk Dili Bölümü, Bolu, Türkiye.
Elmek: cenkacikgoz@ibu.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date: 06.11.2019
Kabul Tarihi / Accepted Date: 23.12.2019

DOI: 10.30767/diledeara.643650

Vecdi's Fahriye (Self-Praise) Based on Pseudonym Couplets

Abstract

The parts of poems in which the classical Turkish poets praise their own characteristics are called fahriye (praise). Fahriyes are usually found in the 'fahriye' sections of the odes. In addition, poets may allocate one or more couplets of their ghazals to fahriyes. The couplets written for the purpose of fahriye in the classical Turkish poetry are often the pseudonym couplets of ghazals.

Abdülbaki Vecdi (died 1661), who was one of the important representatives of the classical Turkish poetry of the 16th century, also frequently used tefahür (reflection) in the pseudonym couplets of his ghazals. In this article, how Vecdi used the fahriye in the divan was discussed and the understanding of fahriye was evaluated.

This article includes an introduction, two main sections and a conclusion section. In the introduction, the history of the fahriye in classical Turkish poetry is briefly explained. In the first chapter, verse forms used by Vecdi while writing the fahriye are explained. In the second main section, fahriye couplets in Vecdi's ghazals are examined. The analogies and properties of these couplets have been determined. These couplets have been translated and explained according to modern Turkish. In the conclusion part, the main lines of Vecdi's conception of fahriye are stated.

Keywords: Vecdi, fahriye, tefahür, ghazal, pseudonym couplets.

Extended Summary

In classical Turkish literature, the beloved is often glorified and praised. Poets can sometimes praise themselves. The parts of poems in which the classical Turkish poets praise their own characteristics are called fahriye (praise). Fahriyes are usually found in the ‘fahriye’ sections of odes. In addition, poets may allocate one or more couplets of their ghazals to fahriyes. The couplets written for the purpose of fahriye in classical Turkish poetry are often the pseudonym couplets of ghazals. Poets speak about themselves in their pseudonym couplets, praise themselves and express their views on poetry.

Abdülbaki Vecdi (died 1661), who was one of the important representatives of the classical Turkish poetry of the 16th century, also frequently used tefahür (reflection) in the pseudonym couplets of his ghazals. In this article, how Vecdi used the fahriye in the divan was discussed and the understanding of fahriye was evaluated.

This article includes an introduction, two main sections and a conclusion section. In the introduction, the history of fahriye in the classical Turkish poetry is briefly explained. The topics in this section include the fact that the classical Turkish literature was not developed in fahriye in the 13th and 14th centuries, the continuation of the understanding of fahriye in the 14th century although there were successful poets in the 15th century, the reflection of the glory of the Ottoman Empire to the fahriyes in the 16th century, the presence of the fahriyes and the influence of Nef'i on poets in the 17th century, the similarity of the fahriye written in the 18th century to those in the 17th century, the richness of meaning and rhetoric in the 19th century.

In this chapter, Vecdi's conception of the fahriye is briefly mentioned. In the first chapter, verse forms used by Vecdi while writing the fahriye are explained. In this section, there is a table showing Vecdi's fahriyes. According to this table, although Vecdi likes to write fahriyes, he did not include the fahriye part in the ode. Instead, he often praised himself in the pseudonym couplets of ghazals. This tendency of Vecdi is very evident.

In the second main section, fahriye couplets in Vecdi's ghazals are examined. The analogies and properties of these couplets have been determined. These couplets have been translated and explained according to modern Turkish. The topics of this section are briefly presented as follows:

Vecdi's Comparison of Poetry and Words to Gems and Precious Stones: Vecdi likened his poems and words to precious materials such as pearls, jewels and gold.

Vecdi's Comparison of Poetry and Words to Miracle or Magic: Vecdi claimed that his words were miraculous. In praising himself, he mentioned the miracles of some prophets. He said his words were fascinating and as impressive as magic.

Vecdi's Poetry and the Words that Open the Door to Secrets: Vecdi claimed that his poems revealed various secrets. He showed himself as a wise person.

Vecdi's Emphasis on His Poetry and Words as New and Fresh: Vecdi wanted to bring innovation to poetry. He often emphasized that his poems were original and new. He did not want to be a follower of old poets.

The Sources of Vecdi's Success in Poetry: Vecdi mentioned his inspirations in his poems. He praised Cevri, Mezaki and Re'isü'l-Küttab Şami-zade Mehmed Efendi.

Vecdi's Expression of Jealousy for His Poems: Vecdi claimed that he was a very successful poet. He therefore stated that other poets were jealous of him.

Vecdi's Comparison of Himself with Other Poets: Vecdi considered himself superior to other poets. He compared himself with the poets like Baki and Nef'i.

Vecdi's Challenge to Other Poets and Call for Nazire: Vecdi challenged self-confident poets. He invited other poets to respond to his poems. He asked the poets to write nazire.

Other Analogies and Properties: Vecdi likened himself to a nightingale. He likened his poems to fresh hyacinths. He stated that his poems were also appreciated by angels. He stated that his ideas were as bright as the moon.

In the conclusion part, the main lines of Vecdi's conception of fahriye are stated. The information in the main sections is summarized.

Giriş

Klasik Türk şairleri genellikle sevgiliyi öven ve yücelten şiirler yazmıştır. Bunun yanında şairlerin zaman zaman kendilerini de övdükleri görülmektedir. Kendini övme yani “fahriye” denince akla ilk gelen yer, kasidelerin fahriye bölümleridir; ama şairlerin kendilerini övdükleri tek bölüm, kasidelerinin fahriye bölümleri değildir. Klasik Türk şairleri bazen mesnevilere bir fahriye bölümü eklemiş, bazen de gazel, kıt’a, rubai gibi nazım şekillerinden yararlanarak tefahüre yer vermiştir. Şairler bazen bir şiiri baştan sonra fahriyeye ayırmışlar, bazen de sadece şiirlerin bir veya birkaç beytinde kendilerini övmekle yetinmişlerdir.

Klasik Türk şiirinin ilk dönemlerinde fahriye örnekleri daha azdır. Fahriyenin ilk örneklerinin görüldüğü XIV. yüzyılda şairler kendini övmekten çok, övdüğü kişiye çeşitli taleplerini iletmeye çalışmıştır (İsen 2002: 78). Klasik Türk şiiri XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu’da kurulma aşamasındadır; üslup, vezin ve akıcılık yönünden istenen seviyeye henüz ulaşamamıştır. Bu nedenle şairlerin övüneceği derecede başarılı Türkçe eserler yeterince ortaya konamamıştır. XV. yüzyılda ise Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî gibi önemli şairler yetişmiş, bu şairler İran edebiyatından kısmen etkilenmekle birlikte özgün bir şiir geleneğine doğru önemli adımlar da atmıştır. Buna rağmen, XV. yüzyılda da fahriyelerde şairin sanatıyla övünmekten çok, padişaha birtakım taleplerini iletmeye çalıştığı ve kendine fazla güvenmediği görülmektedir (İsen 2002: 36).

XVI. yüzyılda klasik dönemini geçiren ve oturmuş bir yapıya sahip olan Osmanlı şiir geleneği Zâtî, Hayâlî Bey, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Bâkî, Nev’î gibi önemli şairler yetiştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun bu parlak ve ihtişamlı döneminin izleri şiirlere de yansımıştır. Bu dönemde, Osmanlı şairlerinin şiirdeki başarıları bakımından kendilerinden emin oldukları ve fahriyeye daha sık başvurdukları görülmektedir. Mesela Bâkî’nin gazellerinin mahlas beyitleri dahi çoğu kez fahriye niteliği taşımakta ve kasidelerinin fahriye beyitlerini aratmamaktadır (Karadeniz 2012: 1651).

XVII. yüzyıl, tefahürün en revaçta olduğu yüzyıl sayılabilir. Bu yüzyılda Osmanlı şairleri İran edebiyatının en önemli şairleriyle boy ölçüşen, hatta kendilerini onlardan üstün gören bir konuma gelmişlerdir. Özellikle Nef’î’nin bazı

kasidelerine doğrudan fahriye ile başlaması klasik Türk şiirinde fahriye açısından bir dönüm noktası olmuştur. “Nef’î kasîdenin özünde bulunan mübalağa sanatını bütün imkânlarıyla kullanmakla ve klâsik kasîdede bir çeşni gibi zaman zaman bulundurulmuş fahriyeyi, yani kendini övmeyi, kasîdenin vazgeçilmez unsuru yapmakla yeni bir üslûp oluşturmuştur.” (Çavuşoğlu 2011: 19) Nef’î’nin yer yer aşırıya giden fahriyeleri başka şairleri de etkilemiş ve fahriye geleneğine yön vermiştir. XVIII. yüzyılda yazılan fahriyeler, XVII. yüzyıldaki fahriyelerin hem şekil hem de içerik bakımından tekrarı görünümündedir. Osmanlı şiirinde fahriye geleneğinin son dönemi sayılan XIX. yüzyılda ise fahriyelerde mana kuvveti ve belagat zenginliği öne çıkmaktadır (İsen 2002: 38-39).

Klasik Türk edebiyatında fahriye geleneğinin en güçlü olduğu XVII. yüzyılda yetişen şairlerden biri de makalemizin konusu olan Abdülbâkî Vecdî’dir. Vecdî de çağdaşları gibi tefahüre oldukça önem veren bir şairdir ama fahriyeye sık sık başvurduğu hâlde sadece bir kaside yazmıştır. Vecdî kendini övmek istediğinde kasidelerin fahriye bölümünden yararlanmayı tercih etmemiştir. Bunun yerine kendini genellikle gazellerinin mahlas beyitlerinde övmeyi tercih etmiştir. Bu yönüyle Vecdî hem fahriyeye düşkün olması hem de fahriye için kaside yerine gazeli tercih etmesi bakımından sıra dışı bir tutum sergilemiştir.

Bu makalede Vecdî’nin şiirlerinde tefahüre nasıl yer verdiği ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Vecdî’nin tek eseri divançesidir; bu nedenle, Vecdî’nin fahriye anlayışı divançesindeki şiirlerden hareketle değerlendirilmiştir. Makalede önce Vecdî’nin tefahüre başvurmak istediğinde kullandığı nazım şekilleri ve nazım birimleri üzerinde durulmuş, sonra da Vecdî’nin tefahür niteliği taşıyan beyitlerindeki benzetme ve özellikler ortaya konmuştur.

1. Vecdî Divançesi’nde Yer Alan Fahriye Niteliğindeki Şiir Parçalarının Biçim Bakımından Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Vecdî’nin tefahür amacıyla hangi nazım biçimlerini nasıl kullandığının daha net görülebilmesi için bir tabloya yer verdik.¹ Tablodan da anlaşılacağı üzere Vecdî kendini övmek istediğinde, beklendiği gibi, kasidenin

¹ Hem tabloda geçen şiir numaraları hem de bu makalede incelenen şiir ve beyitler şu kaynaktan alınmıştır: Ahmet Mermer, *XVII. Yüzyıl Divân Şâiri Vecdî ve Divançesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002. Beyitlerde herhangi bir sorunla karşılaşıldığında eksikleri gidermek için şu kaynağa da başvurulmuştur: Mehmet Aydın, *17. Yüzyıl Divan Şairlerinden Vecdî (Abdülbaki) Divanı*, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları, Prizren 2003.

fahriye bölümü ile kıt'a nazım biçimini kullanmayı tercih etmemiştir. Bunun yerine genellikle gazel nazım biçiminden yararlanmış ve gazellerinin mahlas beyitlerine odaklanmıştır.

Tablo 1. *Vecdî Divançesi*'ndeki Fahriye Niteliği Taşıyan Şiir Parçalarının Nazım Birim ve Biçimlerine Göre Dağılımı

<i>Nazım Biçimi/Birimi</i>	<i>Sayı</i>	<i>Şiir ve Beyit Numarası</i>
Gazelde mahlas beyti	43	G. 1/6, G. 6/7, G. 8/7, G. 9/5, G. 12/5, G. 13/5, G. 15/7, G. 16/9, G. 17/7, G. 20/7, G. 21/5, G. 22/7, G. 26/5, G. 27/7, G. 28/9, G. 31/7, G. 32/7, G. 34/7, G. 38/5, G. 39/5, G. 40/6, G. 42/7, G. 44/5, G. 45/6, G. 46/5, G. 48/5, G. 49/5, G. 50/7, G. 52/5, G. 53/5, G. 58/5, G. 59/7, G. 60/5, G. 62/7, G. 63/5, G. 65/5, G. 66/5, G. 67/7, G. 68/6, G. 69/7, G. 70/5, G. 71/5, G. 72/6
Gazelde beyit	4	G. 36/2, G. 40/5, G. 45/7, G. 68/5
Rubai	1	R. 3

Vecdî gazel beyitlerinde fahriyeye sık sık yer vermiş, ancak baştan sona fahriye niteliği taşıyan bir gazel de yazmamıştır. Her ne kadar G. 58'de, gazelin başından sonuna kendini övüyormuş gibi görünse de bu gazelin ilk üç beytindeki fahriyeyi andıran ifadeler, aslında sadece hakir olmayı övünç sayan rindâne bir anlayışı ortaya koymaktadır. Vecdî bu gazelin 5. beytinde ise şiirini "âb-ı hayât"a benzeterek övülmüştür. Dolayısıyla bahsi geçen gazelin sadece 5. beyti gerçek manada tefahür sayılabilir.

Vecdî kendini övmek istediğinde genellikle gazellerinin mahlas beyitlerini kullanmıştır. *Vecdî Divançesi*'nde tefahür sayılabilecek şiir parçalarının neredeyse tamamı gazellerin mahlas beyitleridir. *Vecdî Divançesi*'nde bulunan 72 gazelden 43 tanesinin mahlas beytinde tefahüre yer verilmiştir. Vecdî, mahlas beyitleri dışındaki gazel beyitlerinde sadece dört kez tefahüre yer vermiştir; fakat bu beyitlerin üç tanesi, aslında tefahür niteliğindeki mahlas beyitlerinden önce veya sonra gelen, onlarla bağlantılı olan veya onların devamı sayılabilecek beyitlerdir. Bu beyitlerden G. 40/5, fahriye niteliğindeki bir mahlas beyti olan G. 40/6'dan

hemen önce gelmektedir. G. 45/7, fahriye niteliğindeki bir mahlas beyti olan G. 45/6’nın hemen ardından gelmektedir. G. 68/5 ise fahriye niteliğindeki bir mahlas beyti olan G. 68/6’dan hemen önce gelmektedir. Bu durum Vecdî’nin fahriye konusunda neredeyse tamamen gazellerin mahlas beyitlerine odaklandığını göstermektedir.

“Gazelerde mahlas beytinde, şairin kendinden söz etmesi, küçük bir fahriye örneği oluşturur.” (Akkuş 2007: 65) Başka bir deyişle, “gazellerin mahlâs beytinde bazı şâirlerin kendilerini övmesi de küçük bir fahriye parçacığı sayılabilir.” (Pala 2003: 156) Şairler kendi şiirlerinin özelliklerine dair görüşlerini “fahriye niteliğinde söylenmiş gazel maktalarında, yani mahlas beyitlerinde” ortaya koymuştur (Dilçin 2011: 320). Klasik Türk şairlerinde görülen “gazellerin mahlas beytinde fahriyeye yer verme” eğiliminin Vecdî’de daha da aşırıya gittiği ve Vecdî’nin fahriye yazmak için diğer nazım biçimlerine neredeyse hiç ihtiyaç duymadığı görülmektedir.

Vecdî’nin fahriye niteliğindeki rubaisi (R. 3) ise aslında tasavvufî yönünü yansıtan ve Hz. Ali’ye bağlılığıyla övündüğü bir şiirdir. Vecdî, bu rubaisinde kendi şiiri ve şairliğiyle övünmemiştir; ancak ilham aldığı kaynakları ortaya koyduğu ve tasavvufî yönüyle övündüğü bu rubaiyi de tefahür niteliğindeki şiir parçaları arasında değerlendirmeyi uygun gördük.

2. Vecdî’nin Fahriye Niteliğindeki Beyitlerinde Bulunan Benzetme ve Özellikler

Bu bölümde, Vecdî’nin fahriye niteliğindeki gazel beyitlerinde sık görülen benzetme ve özellikleri belli başlıklar altında topladık. Bunların dışında daha az görülen birtakım benzetme ve özellikleri de “diğer benzetme ve özellikler” başlığı altında değerlendirdik.

Vecdî kendi şiiri, sözü ve şair yaratılışı ile övünmek istediğinde düşüncelerini genellikle gazellerinin mahlas beyitlerinde ifade etmiştir. Şairin beyitten ibaret olmadığı hâlde fahriye niteliği taşıyan tek şiir parçası ise bir rubaidir. Bu rubaiyi de beyitlerden değil bentten oluşmasına rağmen, beyitler hakkındaki değerlendirmemize dâhil ettik.

2.1. Vecdî’nin Şiir ve Sözü Mücevherlere ve Değerli Taşlara

Benzetmesi: Klasik Türk şairlerinin şiir ve sözü çoğu kez inci veya mücevhere benzettikleri bilinmektedir. Vecdî de şiir ve sözlerini inci, mücevher ve altına benzetmiştir. Vecdî'nin kendi şiir ve sözleri hakkında kullandığı bazı ifadeler şöyledir: *dürr-i semîn, dürr-i girân-māye, dürr-i yektā, gevher, güher, cevāhir, hālis zer.*

Vecdî'nin şiirini genellikle inciye benzettiği görölmektedir. Yazdığı bazı gazelleri “dürr-i şemîn, dürr-i girân-māye, dürr-i yektā” olarak tanımlar. Bu inci gibi gazelleri “bahr-i beyān, baır-i şabî‘at” adlı denizlerden sanattan anlayanlar için getirdiğini belirtir. Vecdî'nin en büyük endişesi ise bu inci gibi gazellerin söz cevherinden anlamayan insanların eline düşmesidir.

Bir dürr-i girân-māye ğazel baır-i beyāndan
Hāk-i şadem-i şadr-řināsāna getürdüm (G. 40/5, s. 112)

[= Kadir kıymet bilenlerin ayağı toprağına, beyan denizinden kıymetli inciye benzeyen bir ğazel getirdim.]

Cüş etdi hevā-yı şaş ile baır-i şabî‘at
Vecdî yine bir dürr-i şemînüm yüze çıķdı (G. 70/5, s. 143)

[= Ey Vecdî! Mizaç denizi, ayva tüylerinin hevesiyle coştu; (bu sayede) yine değerli bir incim ortaya çıķtı.]

Hāzret-i üstāda ‘arż eyle ki řadrin ol bilür
Bu dür-i yektāyı cevher-nā-řināsān görmesün (G. 45/7, s. 117)

[= Bu eşsiz inciye mücevherden anlamayanlar görmesin; onu üstat hazretlerine (Mezākî‘ye) sun çünkü değerini (ancak) o bilir.]

Vecdî, zaman zaman kendi sözlerini hem inci hem de mücevher anlamlarına gelebilen “güher” ve “gevher” kelimeleriyle tanımlamıştır. Vecdî'nin sözü can kulağına mücevher/inci olmaya layıktır. Kendini överek bir yere gelmeye çalışanların taş gibi değersiz şiirleriyle bir tutulmamalıdır. Vecdî şiir mücevherlerini boş yere ortalığa saçmaz; belki de az ama öz şiir söylemesinin nedeni bu mükemmellik arayışındır. Vecdî'nin sözü onun marifet hazinesinden çıkan bir mücevherdir; ama o, hazinesini sadece ara sıra açar.

Zib-i güç-ı cāndur ey Vecdî sözüm erbāb-ı dil
Gevherüm hem-seng-i naşm-ı şod-fürüşān görmesün (G. 45/6, s. 117)

[= Ey Vecdî! Sözüm can kulağının süsüdür; gönül erbabı, bu mücevherlerimi kendi kendini övenlerin (değersiz) şiirleriyle aynı taştan saymasın.]

İtlâf-ı güher eylemedüm nazm ile Vecdî

Bir kândan alup gevheri bir kâna getürdüm (G. 40/6, s. 112)

[= Ey Vecdî! Şiirin mücevherlerini gereksiz yere harcamadım; onları bir madenden alıp başka bir madene getirdim.]

Vecdî cevâhir-i suhanı böyle nazm eder

Gencine-i ma‘ârifini gâh gâh açar (G. 22/7, s. 93)

[= Vecdî, marifet hazinesini sadece zaman zaman açar da söz cevherlerini işte böyle dizer/şiirleştirir.]

Vecdî, sözünü bazen de saf altına benzetir. Altını andıran sözlerinin ustaların mihenk taşında incelemeye tabi tutulmasından da çekinmez; çünkü kendi sözlerinin halis altın olduğundan emindir. Hatta saf altın değerindeki şiirinin hileli gümüşü andıran sahte şiirlerden ayırt edilmesini sağlayacak bu denetimden memnuniyet duyar.

Vecdî mihek-i ‘arza ur ibrîz-i kelâmuñ

Hâliş zer ile nukre-i mağşüş görünsün (G. 48/5, s. 120)

[= Ey Vecdî! Halis sözünü (bir büyüğe) sunma mihengine vur da o saf altın ile saflığımı kaybetmiş gümüşler ayırt edilsin.]

2.2. Vecdî’nin Şiir ve Sözünü Mucize veya Sihre Benzetmesi: Klasik Türk şairleri kendilerini överken zaman zaman şiirlerini mucize veya sihre benzetmiş, kendi sözlerine kutsiyet atfetmiştir. Nef’î gibi bazı şairler, mübalağanın en aşırı örneklerini barındıran bu tür fahriyelerinde ilk bakışta dine aykırı görülebilecek tehlikeli ifadeler kullanmaktan bile çekinmemiştir.

Vecdî de sözlerinde söyleyiş mükemmelliği bakımından mucizevi özellikler olduğunu iddia etmektedir. Eşsiz, etkileyici ve güzel sözler söyleyebilmesini gücüne erişilemeyen, olağanüstü ve mucizevi bir nefese sahip olmasına bağlar. Vecdî bu nedenle, kendini övdüğü birçok beytinde, nefesiyle insanları ihya etme ve hastaları iyileştirme mucizelerine sahip olan Hz. İsa’yı anmıştır.

Vecdî’ye göre, Zühre gökte Vecdî’nin gazelinin musiki eşliğinde seslendirmektedir. Dördüncü kat gökte bulunduğu inanılan Hz. İsa da bu

gazeli duyunca onun mucizevi bir nefese sahip Vecdî'ye ait olabileceğini hemen anlamaktadır.

Takşım edicek zühre bu şi'ri dèdi 'Ġsā

Bu nazm eřer-i Vecdî-i mu' ciz-deme beñzer (G. 20/7, s. 91)

[= Zühre bu şiiri (çalgısıyla) taksim edince İsa (a.s.) “Bu şiir, mucizevi nefese sahip Vecdî'nin eserine benziyor.” dedi.]

Vecdî, mucizevi bir nefese sahip olmakla ve mucizevi sözler söylemekle sık sık övünür. Vecdî'ye göre, nefesi mucizeli bir peygamber olan Hz. İsa da onun sanatını takdir etmektedir.

Çomadun söz yèri i' cāz-ı suħanda Vecdî

Böyle mu' ciz-nefese 'Ġsî-i Meryem ne dēsün (G. 49/5, s. 121)

[= Ey Vecdî! şiir icazında (kimseye) söyleyecek söz bırakmadın; böyle mucizevi nefesli olana Meryem'in İsa'sı (a.s.) ne desin?]

Vecdî, Hz. İsa'dan “Mesîh” diye bahsettiği aşağıdaki beytinde de kendi söyleyiş kudretini abartılı bir şekilde övmüştür. Beyitteki ifadeler, Vecdî'nin sözlerini ve üslubunun güzelliğini Mesîh'in nefesiyle mukayese ettiği izlenimini uyandırmaktadır. Bu beytin bizim fark edemediğimiz başka bir tevili de olabilir.

Dem-i Mesîħ o lebün ħastası mıdur Vecdî

Senün sözündeki ħüsn-i edā mıdur bilmem (G. 38/5, s. 110)

[= Ey Vecdî! Mesîh'in nefesi o dudağın hastası mıdır, senin sözündeki (sadece) üslup güzelliği midir bilmem.]

Vecdî başka bir beytinde de “Ġsî” adlı bir zatın nice defter ve divanı karıştırdığını ama Vecdî'nin gazeliyle aynı güzellikte bir gazel bulamadığını ifade eder. Bahsettiği zatın Hz. İsa mı, yoksa İsa adlı bir dostu mu olduğu beyitten açıkça anlaşılamasa da Vecdî'nin bu beytinde kendi gazelini diğer bütün şairlerin gazellerinden üstün tutması dikkate değerdir.

Nažirin bulmamıř 'Ġsî bu ři' r-i pākün ey Vecdî

Tağayyüd eylemiş çok defter ü dīvāna el şunmiş (G. 32/7, s. 104)

[= İsa birçok defter ve divana el atmış, uğraşmış ama bu temiz şiirin bir benzerini bulamamıştır.]

Vecdî kendi söz ve nefesinin mucizevi olduğunu anlatmaya çalışırken

sadece Hz. İsa’nın nefesiyle ortaya koyduğu mucizeyi hatırlatmakla kalmamış, aynı zamanda mübalağada aşırı gittiği şu beytinde kendini Hz. Süleyman’a benzeterек sihir ve şiir ülkesinin mucize tahtına oturtmuştur.

Yoklasağ mülket-i ma‘ müre-i şi‘ r ü şi‘ri
Taht-ı i‘ câzda Vecdî-i Süleymân buluruz (G. 27/7, s. 97)

[= Şiir ve sihrin o bayındır ülkesini yoklasak mucize tahtında Süleyman’ı (a.s.) andıran Vecdî’yi buluruz.]

Vecdî’nin aşağıdaki beytinde ise Hz. Hızır ve Hz. İlyas’ın ölümsüzlüğe kavuşmasını sağladığına inanılan “âb-ı hayât”a telmih vardır. Vecdî kendi şiirlerini ölümsüzlük suyuna benzeterек şiirindeki her satırın âdeta bin çeşmeye döndüğünü belirtmiştir.

Olanlar t̄alib-i âb-ı hayât eş‘ âruma bağsun
Bulurlar Vecdiyâ biñ çeşme her satr-ı siyâhumda (G. 58/5, s. 131)

[= Ey Vecdî! Ölümsüzlük suyuna talip olanlar şiirlerime baksın. Benim her siyah satırımda bin çeşme bulurlar.]

Vecdî, şiirinin güçlü ve büyüleyici bir cazibeye sahip olduğunu düşünmüş, sözünü “sihir” olarak nitelemiştir. Vecdî’ye göre, melekler onu sihirli söz söyleyenlerin bulunduğu gruba “mucizevi nefese sahip şair” vasfıyla dâhil etmiştir. Vecdî böylesi üstün bir yaratılışa sahip olduğu için kendi sözlerini süratle sihre dönüştürmesi de zor değildir.

Hisâb-ı şihr-güyân eyledükde kudsiyân Vecdî
Seni mu‘ ciz-dem olmağ üzre mağsüb eylemişlerdür (G. 21/5, s. 92)

[= Ey Vecdî! Melekler, sihir söyleyenleri sayarken seni de “mucizevi nefesli” olarak hesaba geçirmişler.]

Bu feyż ile sözüñ şihr eylemek müşkil degül Vecdî
Huşûşâ tab‘ -ı çālākūñ êde imdâd kâbildür (G. 8/7, s. 78)

[= Ey Vecdî! Bu feyizle senin için sözünü sihre dönüştürmek zor değil. Hele de çabuk mizacın yardım ederse bu mümkündür.]

2.3. Vecdî’nin Şiir ve Sözüyle Sırlara Kapı Araladığını Belirtmesi: Vecdî, gönül ve mizacının gizli sırlarla dolu olduğunu belirtir. Vecdî’nin mizacı sırlar hazinesinin saklandığı bir sandukadır. Vecdî bu gizli hazineyi her zaman

açmaz; sakladığı değerli sırlarını aşk şarabının verdiği sarhoşluk sırasında ortaya döker. Dilinin açılması ve ağzından sır dolu sözler saçılması için sâkinin sunacağı aşk şarabına ihtiyaç duyar.

Ṭab‘um esrâr-ı nühüftüñ nüşha-i kübrâsıdur

‘Akla hayret-bağış olan sırr-ı ‘acîbümdür gönül (G. 36/2, s. 107)

[= Mizacım gizli sırların en büyük nüshasıdır; gönlüm ise akla hayret veren çok acayip bir sırrımdır.]

Gencîne-i esrârını açsa n’ola Vecdî

Şandūka-i ṭab‘ında göreydüñ neleri var (G. 12/5, s. 82)

[= Vecdî sırlar hazinesini (biraz) açsa ne olurdu? Mizacımın sandığında neleri varmış görseydin.]

Dil-i Vecdîye mey şun sâkiyâ tâ nükte-senc olsun

Nedür ser-beste sırr-ı mübhem ü ilhâm göstereñ (G. 46/5, s. 119)

[= Ey sâki! Vecdî’nin gönlüne şarap sun ki noktelerini tartabilirsin. Örtülü, açıklanmayan sırlar ve ilham nedir, göstereñ.]

2.4. Vecdî’nin Şiir ve Sözü’nün Yeni ve Taze Olduğunu Vurgulaması:

Vecdî, şiirinin eskilerin tekrarı olmamasına ve yeni mazmunlar bulmaya çok önem vermiştir. Vecdî’nin yeni ve taze şiir yazdığını vurgulamak için kullandığı bazı ifadeler şöyledir: *naẓm-ı ter, şî‘r-i ter, tâze şî‘r, tâze hîṭâb, tâze mazmûn, zemîn-i nev.*

XVII. yüzyıl, Osmanlı şairlerinin XVI. yüzyılda zirvede bulunan klasik üslubun hâkimiyetinden çıkarak yeni arayışlara yöneldikleri bir dönemdir. Bu yüzyılda sebki Hindî ve hikemî üslup gibi akımların etkisine giren şairler hem şiirlerdeki hayal ve benzetmelerde hem de şiirlerde kullanılan kelimelerde yenilik arayışına girişmiştir. Vecdî’nin üslubu klasik üsluba yakın olsa da Vecdî’nin yaşadığı yüzyılda güçlü olan diğer akımlardan da etkilenmiştir. Vecdî’nin yenilik arayışlarının bir nedeni de yaşadığı yüzyıldaki yenilikçi akımların şair üzerindeki etkisi olmalıdır.

Vecdî, şiirinin taze olmasıyla övünür. O, taze bir güle benzeyen şiirini mananın gül bahçesinden toplar, sonra da şiirden anlayanlara hediye eder.

Âferînler tab‘-ı Vecdî-i suhan-perdâza kim

Âb-ı rûy-ı ehl-i dil nazm-ı terinden bellüdür (G. 15/7, s. 85)

[= Düzgün sözler söyleyen Vecdî’nin mizacına aferin! (Zaten) gönül erbabının yüzü suyu (öväncü), taze şiirinden belli olur.]

Gülşen-i ma‘ nâdan ey Vecdî bu tâze şi‘ r-i ter

Ĥāk-i pây-ı ehl-i nazma armağanumdur benüm (G. 39/5, s. 111)

[= Ey Vecdî! Bu çok taze şiir, benim mana güllüğünden (getirip) şiir erbabının ayağı toprağına (bıraktığı) bir armağanımdır.]

Vecdî, sevgilinin ayva tüylerini övmesi emredildiğinde “taze mazmun” kullanmaya özen gösterir. Onun sevgiliye yalvarırken kullandığı sözler de taze bir fidan gibidir.

Ĥaţ-ı nev-ĥîzi medĥin êtdi fermân la‘ li ey Vecdî

Meded imdâda gelsün tâze mazmûna selâm eyle (G. 63/5, s. 136)

[= Ey Vecdî! Onun lâl (dudağı), yeni çıkmış ayva tüylerini övmeni buyurdu. Yetiş, taze mazmuna selam söyle de imdadıma gelsin!]

Gülşen-i ‘ ışk-ı yârda Vecdî

Tâzedür ĥâşılı nihâl-i niyâz (G. 26/5, s. 96)

[= Ey Vecdî! Sözün kısası, sevgilinin aşk güllüğünde yalvarışın fidanı (işte) böyle tazedir.]

Vecdî, kendisini “nev-zemîn” bir şair olarak görür; ona göre şiir alanında öyle yeniliklere imza atmıştır ki kendisinden önce bu yeniliklere kalkışan, onun girdiği bu vadilere ayak basan bir şair olmamıştır. Devrinde yenilikçi bir şair varsa o da Vecdî’dir.

Tekâpû-yı zemîn-i nev saña maĥşûşdur ey Vecdî

Bu vâdiyi ne bulmuş var ne bir üstâd ayak başmış (G. 31/7, s. 103)

[= Ey Vecdî! Yeni zeminlerde/konularda koşuşturmak sana özgüdür; ne bu vadiyi bulan biri ne de buraya ayak basan bir üstat var.]

2.5. Vecdî’nin Şiirdeki Başarısının Altında Yatan Kaynakları Belirtmesi: Vecdî bazen başarılı bir şair olmakla övündükten sonra başarısının altında yatan kaynakları da açıklamıştır. Vecdî’nin ilham kaynağı ve güzel şiirler söylemesinin sebebi bazen şiirden anlayan veya kendisi gibi şair olan dostları, bazen de aşk şarabının etkisi veya sevgilinin güzelliğini övme isteğidir.

Vecdî'nin sanattan anlayan dostları ve şair arkadaşları aynı zamanda onun feyzaldığı kaynaklardır. Vecdî, bu isimler arasında Cevrî'ye ayrı bir önem vermiş ve onu bir gazelinin iki beytinde övmüştür. Vecdî'ye göre, şiirlerine Cevrî gibi bir gönül adamının mübarek bakışları değmiş, Vecdî'nin şiirleri bu bakışların bereketiyle böylesine makbul olmuştur. Cevrî, şiir dünyasının sultanıdır; onun bakışları Vecdî'ye öyle bir feyiz verir ki Vecdî'nin aklına bir anda inci ve mücevheri andıran sayısız söz getirir.

N'ola maķbûl ü pesendide olursa şi' rûm

Naẓar-ı Cevrî-i şâhib-dile maẓhar düşdi (G. 68/5, s. 141)

[= şiirim makbul ve beğenilir olsa şaşılmaz; (ne de olsa) gönül sahibi Cevrî ona göz gezdirdi.]

Şeh-i nazmuñ yine feyz-i naẓarından Vecdî

Baħr-i endişeme bî-ħad dür ü gevher düşdi (G. 68/6, s. 141)

[= Ey Vecdî! şiirin sultanının (Cevrî'nin) bakışının feyziyle, düşüncemin denizine yine sayısız inci ve mücevher düştü.]

Vecdî, "beylikçilik" makamına getirilmesine aracı olan Re'îsü'l-Küttâb Şâmî-zâde Mehmed Efendi'den de (Şentürk-Kartal 2009: 444) "kaside-beççe"yi andıran müzeyyel bir gazelinde övgüyle bahseder. Vecdî, şiirlerini yazarken şair arkadaşı Cevrî'nin bakışlarından feyzaldığı gibi, "velinimet" olarak gördüğü Şâmî-zâde'nin temiz bakışları sayesinde de gönlündeki yeteneğin gücünü artırır.

Dil-i Vecdîde olan kuvvet-i isti' dâdı

Naẓar-ı pāk-i veliyyü'n-ni' amından bilürüz (G. 28/9, s. 99)

[= Vecdî'nin gönlünde bulunan yeteneğin gücünü, velinimetinin (Şâmî-zâde'nin) temiz bakışlarından aldığını biliriz.]

Vecdî'nin sanatını besleyerek başarılı bir şair olmasını sağlayan temel kaynaklar ise aşk ve sevgilidir. Vecdî'nin aşkın feyziyle dolu, şuh bir mizacı vardır; şiir ve mazmun bile onun duygularını ve coşkusunu anlatmakta yetersiz kalabilir. Vecdî'nin mizacı o yüzden şiir ve mazmun konusunda seçici ve nazlı davranır.

Vecdî şabî' atum eşer-i feyz-i ' ışık ile

Bir řuħdur ki şi' re vü maẓmûna nâz eder (G. 9/5, s. 79)

[= Ey Vecdî! Mizacım öyle bir şuhur ki aşkın verdiği feyzin etkisiyle şiire ve mazmuna bile nazlanır.]

Bazen de sevgilinin lal dudakları şairin dudaklarından övgü dolu, güzel sözler dökülmesine vesile olur. Vecdî, şiirdeki mahareti ve nüktedanlığıyla sevgilinin lal dudaklarını hakkıyla övebilecek ender şahsiyetlerdendir.

‘Âlemde leb-i la‘ lüni vaşf étmede mâhir
Vecdî gibi bir nâdire-perdâz mı kaldı (G. 67/7, s. 140)

[= Âlemde senin lal dudağını övmeye (böylesine) becerikli olan ve Vecdî gibi nükteli söz söylebilen mi kaldı?]

Sevgilinin Vecdî’ye benzersiz sözler söyleten bir güzellik unsuru da ayva tüyledir. Vecdî, sevgilinin ayva tüyelerini anlatan şiirler yazdığında güzel sözleriyle akıllara durgunluk verir. Kaleminden dökülen her mürekkep tanesi, Felâtûn’un zekâsına sahip kişileri bile âciz bırakan etkileyici sözlere dönüşür.

Vaşf-ı hatt-ı yârda Vecdî midâd-ı kilkimüñ
Âfet-i ‘aql-ı Felâtûn-pîşedür her kaçresi (G. 72/6, s. 145)

[= Ey Vecdî! Ben sevgilinin ayva tüyelerini övdüğümde kaleminin mürekkebinin her damlası Felâtûn mizaçlı akılların bile afeti olur.]

Vecdî, dilinin açılması için aşk şarabının vereceği neşe ve coşkuya ihtiyaç duyar. Sâkinin sunacağı aşk şarabı Vecdî’nin nüktedan kişiliğini ortaya çıkarır ve içindekileri rahatça ifade edebilmesini sağlar.

Dil-i Vecdîye mey şun sâkiyâ tâ nükte-senc olsun
Nedür ser-beste sırr-ı mübhem ü ilhâm göstereşün (G. 46/5, s. 119)

[= Ey sâkî! Vecdî’nin gönlüne şarap sun ki nüktelerini tartabilsin. Örtülü, açıklanmayan sırlar ve ilham nedir, göstereşün.]

Ayrıca Vecdî, ezeli feyzin kadehinden ve Hz. Ali’nin sunduğu kevserden de içtiğini belirtmiştir; bu durumun ona tasavvufi bir coşku verdiği ve aşk sarhoşluğuyla güzel sözler söylettiği de düşünülebilir.

Şanmañ mey-i cām-ı ‘ameliden içerüz
Peymâne-i feyz-i ezelden içerüz
Reşk eylesesün mi bize ehl-i cennet
Biz kevşeri hep dest-i ‘Aliden içerüz (R. 3, s. 154)

[= Amel kadehinin şarabından içtiğimizi sanmayın; biz ezeli feyzin kadehinden içeriz. Cennet halkı bizi (nasıl) kıskanmasın? Çünkü biz kevseri hep Hz. Ali'nin elinden içeriz.]

2.6. Vecdî'nin Şiir ve Sözleri Nedeniyle Kıskanıldığını Belirtmesi: *Vecdî Divançesi*'nin çok sayıda nüshasının bulunması ve Vecdî'nin gazellerine şiir mecmualarında çokça yer verilmesi onun devrinde dikkat çeken, beğenilen ve çok okunan bir şair olduğunu düşündürmektedir.

Vecdî'ye göre, mecmua ve divanları süsleyen Vecdî şiirleri sadece beğenilmez; şairler tarafından kıskanılır da. Vecdî'nin tertemiz şiirleri âlemi süslediğçe bundan rahatsız olan hasetçiler de kendini belli etmeye başlar.

Bu ğazel zîver-i mecmû' a-i yârân olalı

Düşdi ey Vecdî nece defter ü dîvâna ğased (G. 6/7, s. 76)

[= Ey Vecdî! Bu gazel, dostların mecmualarını süslediğinden beri nice defter ve divana kıskançlık (ateşi) düştü.]

Eş'âr-ı pâküñ eyle hep böyle 'âlem-ârâ

Munşif-dilân Nazîme Vecdî ğasûd göster (G. 17/7, s. 87)

[= Ey Vecdî! Temiz şiirlerinle âlemi hep böyle süsle de gönlü insafli Nazîm'e seni kıskananları göster.]

Vecdî eşsiz sözleriyle sadece düşmanlarını değil, dostlarını bile kıskandırır. Vecdî, şiirdeki üstün başarısıyla kendisine yetişmeye çalışanları âciz bırakan ve kaygılandıran bir şairdir.

Bu mağsûd-ı ŧabâyî' sözleri ğanda bulursuñ sen

Küdüret vèrmeseñ Vecdî 'aceb yârâna olmaz mı (G. 69/7, s. 142)

[= A Vecdî! Sen mizaçları kıskandıran bu sözleri de nereden bulursun? Acaba (sözlerinle) dostlara kaygı vermesen olmaz mı?]

2.7. Vecdî'nin Kendini Başka Şairlerle Kıyaslaması: Klasik Türk şiirinde “çoğunlukla gazelin son beyiti (makta') olan mahlas beyti, şairi tanıtmaya işlevi görmekle kalmaz, ayrıca şairin bir parça fahriyeye girişmesine fırsat sağlar. Bu fahriyenin şairler arası rekabetle ilgili yönü gayet aşikârdır. Müellif, şair olarak statüsünü ve diğer şairlere üstünlüğünü ilan eder.” (Andrews 2012: 206) Vecdî'nin bazı gazellerindeki mahlas beyitlerinden de diğer şairlerle rekabet ettiği ve kendini onlardan üstün tuttuğu anlaşılmaktadır.

Vecdî bazen isim vermeden diğer şairlerden üstün olduğunu vurgulamış, bazen de kendisiyle kıyasladığı şairlerin ismini açıkça belirtmiştir. Vecdî kendini şiir dünyasının önderi olarak görmüştür. Onun şair mizacı, söz vadisinde ilerlemek isteyenlerin izinden gitmesi gereken bir rehberdir. Öyleyse Vecdî’nin şair dostları da Vecdî’ye tabi olmalı, onu takip etmelidir. Bütün söz ustaları güzel bir üsluba sahip olmak için uğraşır dursa da üslup güzelliği Vecdî’ye nasip olmuştur.

Revādūr etse yārān ṭab‘ uma pey-revlik ey Vecdî
Ki vādî-i suḥanda reh-ber-i ferḥunde-peydür bu (G. 53/5, s. 125)

[= Ey Vecdî! Dostlar benim mizacıma tabi olsa yaraşır; çünkü o, söz vadisinde ayağı uğurlu bir rehberdir.]

Ey ḥüsn-i edā ehl-i suḥan hep saña müştāk
Sen Vecdî-i hoş-ṭab‘ u hoş-āşārda ḳalduñ (G. 34/7, s. 106)

[= Ey üslup güzelliği! Söz ustaları hep sana can atıyor ama sen hoş yaratılışa ve hoş eserlere sahip olan Vecdî’de kaldın.]

Vecdî şiirde öyle üstün yeteneklere sahiptir ki onun marifetlerini anlamak isteyenler âciz kalırlar. Onun irfan mecmuasını anlama aşamasına geçmek bir yana, o mecmuanın şirazesinin ucunu bulmayı bile başaramazlar. Vecdî, kendi sözlerini anlayabilen irfan sahibi muhataplar bulamaz; kendine denk bir dert ortağı bulamayınca derdini kalemine anlatmak zorunda kalır.

Nüşḥa-bendān-ı ma‘ ārif bulamaz Vecdînüñ
Tār-ı şîrāze-i mecmū‘ a-i ‘ irfānı ucın (G. 50/7, s. 122)

[= Marifet nüshasını bağlayanlar, Vecdî’nin irfan mecmuasındaki şiraze ipliğinin ucunu bile bulamazlar.]

Söyleş ey Vecdî eḥādîş-i ḡamı ḥāme ile
Hem-zebān yoḳ saña dünyāda ḳaleminden ḡayrı (G. 66/5, s. 138)

[= Ey Vecdî! Gam haberleri hakkında yine kalemle söyleş; dünyada kaleminden başka arkadaşım/seninle aynı dili konuşan yok!]

Vecdî’ye göre kendi şair dostları artık Bâkî ve Nef’î’nin adını bile anmamakta, onların edebiyat âleminde ayrılışının meydana getirdiği boşluğu hissetmemektedir; çünkü Vecdî edebî çevrelerin taze şiir ihtiyacını fazlasıyla karşılamış ve bu büyük şairlerin yerini çoktan doldurmuştur. Hatta Vecdî’nin

Bâkî'den eksiği yoktur, fazlası vardır. Bir XVI. yüzyıl şairi olan Bâkî'nin şiirleri artık eskimiştir, oysa Vecdî'nin şiirleri taze ve yenidir.

N'ola Bâkî vü Nef'î gitdügin yâd êtmese yārān

Žarüret mi çekerler tâze Ői' re Vecdî Őađ olsun (G. 52/5, s. 124)

[= Dostların Bâkî ve Nef'î'nin gittiğini anmamasına Şaşılmaz. Hiç taze Şiir bulmakta zorluk mu çekerler, Vecdî Őađ olsun!]

Bu Şi' r-i tâze ber-ā-ber degülse Bâkîye

Budur tefāvüti Vecdî o köhne bu tâze (G. 60/5, s. 133)

[= Ey Vecdî! Bu taze Őiirim Bâkî'ninki ile aynı seviyede değilse ikisi arasındaki fark Őudur: O köhne, bu ise taze!]

2.8. Vecdî'nin Diğer Şairlere Meydan Okuması ve Nazire Çağırısı:

Vecdî öz güveni yüksek bir Şairdir. Şiir alanında rekabet ettiği diğer Şairlere açıkça meydan okur. Cesareti olan Şairleri, orijinal ve eşsiz saydığı yeni tarz Şiirlerine nazire yazmaya çağırır. Vecdî'ye göre kendi Şiirleri taze Şiirin nasıl olması gerektiğini ortaya koyar. Şairler önce Vecdî'ninki gibi bir gönle ve yaratılışa sahip olmalı, ondan sonra Vecdî'ye “nazîre” veya “cevāb” söylemeye kalkıŐmalıdır.

Var mı cevāb söyler bu nev-zemîne Vecdî

Şi' rüñde ehl-i nağma tâze ĥiĥāb göster (G. 16/9, s. 86)

[= Ey Vecdî! Bu yeni tarzdaki Şiire bir cevap söyleyebilen var mı? Şiirlerinle Şairlere “taze hitap” neymiŐ göster!]

Bu tâze Şi' r-i Vecdîye nazîre söyleyen evvel

Dil-i pür-feyz ü ĥab' -ı pür-ma' ānî eylesün peydā (G. 1/6, s. 70)

[= Vecdî'nin bu taze Őiirine nazire söyleyecek olan, önce feyiz dolu bir gönle ve manalarla dolu bir yaratılışa sahip olsun!]

Vecdî'nin gazelinin benzerini yazabileceğini söyleyen Şair lafta kalmamalı, bunu kanıtlamalıdır. Aksi takdirde bu iddia bir yalandan öteye gidemez. Diğer Şairlerin bu iddialarının gerçek mi, yalan mı olduğu ancak Şairler Vecdî'nin meydan okumalarına birer Őiirle cevap verirse ortaya çıkabilir. Mana meydanı kendini kanıtlamak isteyen bütün Şairlere açıktır; ama Vecdî mana meydanında karŐısına çıkacak bir yiğit bulamadığından orayı rakipleriyle hiç uğraŐmadan teslim almıŐtır.

Böyle gâzel dênür déyen Vecdî saña dürüg eder
Hep şu‘ arāya kııl şalâ al haberüñ şahîhîni (G. 71/5, s. 144)

[= Ey Vecdî! “Böyle bir gazel söylenebilir.” diyen sana yalan söyler; (aksini düşünen) bütün şairlere meydan oku da gerçek haberi al.]

Teslîm eder erbâb-ı suhan şi‘ rüme Vecdî
Meydân-ı ma‘ āniyi bugün bî-cedel aldum (G. 42/7, s. 114)

[= Ey Vecdî! Söz erbabı mana meydanını şiirime teslim eder; bugün orayı mücadele etmeden aldım.]

2.9. Diğer Benzetme ve Özellikler: Vecdî kendini veya gönlünü güzel sesi ve nağmeleriyle anılan bülbüle benzetmiştir. Vecdî aşk bahçesinin bülbülü gibidir; ama bazen takati kalmadığından bu bülbül sedalı şairin sesi de kesilir. Bülbül, gülün yaprak döktüğüne üzülür; Vecdî’nin gönlü ise Vecdî’nin mizacının gül gibi dağıldığına. Öyleyse Vecdî’nin gönlü bülbüle benzer ve bülbülün derdini de en iyi o anlar.

Sükût etmezdi olsa kudret-i güftâr Vecdîde
Olur mı bülbül-i bâğ-ı maḥabbet hiç nevâ-düşmen (G. 44/5, s. 116)

[= Vecdî’de konuşacak güç olsa böyle susmazdı; o aşk bağının bülbülü hiç nağmeye düşman olur mu?]

Olsa n’ola bülbül dil-i Vecdî ile hem-dem
Ṭab’um gibi berg-i gül-i gülzâr tağıldı (G. 65/5, s. 137)

[= Bülbül, Vecdî’nin gönlüyle arkadaş olsa şaşılmaz; (çünkü) güllükteki gülün yaprakları da mizacım gibi dağıldı.]

Vecdî nevrüz vesilesiyle bir şiir yazdığında, şiiri baharı müjdeleyen taze bir sümbül gibi açılır, onun kokusu dostların genzine yayılır.

Feyz-i nev-rüz ile ey Vecdî dil-i yārāna
Sümbül-i şi‘ r-i terüñ ‘ ıtr-ı dimâğ oldı yine (G. 62/7, s. 135)

[= Ey Vecdî! Nevruzun bereketiyle, senin bu taze şiirinin sümbülü, dostların gönlü için yine dimağ ıtrı oldu.]

Vecdî aşağıdaki beytinde kendi şiirlerinin sadece insanlar tarafından değil, melekler tarafından da okunduğunu ima etmektedir.

Ƙadrümi yârân bilür ben Ƙod-şenâlık eylemem

Şi' rümi Cibril Vecdî zeyl-i evrâd êtse de (G. 59/7, s. 132)

[= Ey Vecdî! Cebrail (a.s.) şiirimi dilinden düşürmediği sözler arasında eklese de ben kendimi övmem, dostlar zaten değerimi bilir.]

Vecdî aşığıdaki beytinde eskiden kervanların yol bulabilmek amacıyla yıldızları ve çeşitli gök cisimlerini takip etmelerine göndermede bulunmuştur. Karanlıkta göç edenlere ay ve yıldızların yol gösterdiği gibi, Vecdî de şiir vadisinden geçerek başka âlemlere yolculuk yapmak isteyenlere parlak fikirleriyle yol göstermektedir. Elbette ay gibi, Vecdî'nin fikirlerini de parlatan ve ona feyiz kaynağı olan bir “güneş” vardır; çünkü ay, ışığını güneşten alır.

N'ola fikr-i rahîle nazm-ı Vecdî tâbdâr olsa

Meh-i endîşesi Ƙurşîdden kesb-i kemâl eyler (G. 13/5, s. 82)

[= Vecdî'nin şiiri göç fikrini aydınlatsa şaşılır mı? Onun fikir ayı güneşten (beslenerek) olgunlaşır.]

Sonuç

Klasik Türk şairleri kendilerini övmek istediklerinde genellikle kasidenin fahriye bölümünden yararlanırlar. Vecdî ise tefahüre sık sık başvurduğu hâlde kasideden yararlanmamış, alışılmışın dışında bir tutum izleyerek kasidenin fahriye bölümü yerine genellikle gazellerinin mahlas beyitlerini kullanmıştır. Şairlerin gazellerin mahlas beyitlerinde kendilerini övmeleri aslında klasik Türk şiirinde sık sık karşılaşılan bir durumdur; ama Vecdî'nin tefahür amacıyla kasideden hiç yararlanmamış olması ve fahriye için neredeyse her zaman gazellerinin mahlas beyitlerine odaklanması farklı bir yaklaşımdır. Vecdî sadece bir kaside yazmış ve bu kasidesinde de fahriyeye yer vermemiştir. Oysa *Vecdî Divançesi*'ndeki 72 gazelden 43 tanesinin mahlas beytinde tefahür içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu durum, Vecdî'nin fahriye ihtiyacını kasidenin fahriye bölümü yerine gazellerinin mahlas beyitleriyle karşıladığını açıkça göstermektedir.

Vecdî, gazellerinin mahlas beyitlerinde kendini övdüğünde bazı benzetmelere daha sık başvurmuştur. Kendi şiir ve sözlerini genellikle mücevherlere ve değerli taşlara benzetmiştir. Bunun dışında Vecdî'nin şiir ve sözlerini mucize veya sihre benzettği beyitleri de çöktür. Bu tür beyitlerinde Hz.

İsa’dan çok bahsetmesi ve onun nefesindeki mucizeye telmihte bulunması dikkat çeker. Ayrıca Vecdî, kendi şiirinde mucizevi özellikler bulunduğunu iddia ederken hem Hz. Süleyman’ın mucizelerine hem de Hz. Hızır ve Hz. İlyas’ın içtikleri “âb-ı hayât”a göndermede bulunmuştur. Vecdî kendini överken şiirlerinin Cebrail ve başka melekler tarafından beğenildiğini de ima etmiştir.

Vecdî, kendi şiir ve sözlerinin sırlara kapı araladığını belirtmiştir. Böylece gizemli sözler söylediğini ve başkalarının bilmediği hikmetlere vâkıf olduğunu ima etmiştir. Vecdî’nin şiirlerindeki bu tür ifadelerle, mutasavvıf bir şair olmadığı hâlde, kendine zaman zaman bir sufi havası vermek istediği sezilmektedir.

Vecdî kendi şiir ve sözlerinin taze ve yeni olduğunu sık sık vurgulamıştır. Bu durum, onun şiirde eskilerin devamı olmak istemediğini ve orijinal mazmunlar peşinde olduğunu göstermektedir. Vecdî’nin sözlerini tazelik bakımından fidan, gül ve sümbül gibi bitkilere benzetmesi de dikkat çekicidir.

Vecdî kendini övdüğü bazı beyitlerinde, şiir yazarken feyzaldığı ve başarısını borçlu olduğu şahsiyetleri de belirtmektedir. Cevrî ve Re’îsü’l-Küttâb Şâmî-zâde, Vecdî’nin şiir yazarken feyzaldığı kişiler arasındadır. Vecdî, Cevrî’nin yanı sıra üstat saydığı ve müzeyyel bir gazel sunduğu Mezâkî’den de övgüyle bahsetmiştir. Şiirlerinde dinî yönden feyzaldığı şahsiyet ise Hz. Ali’dir.

Vecdî, şiir ve sözleri nedeniyle edebiyat camiası tarafından kıskanıldığını belirtmiştir. Dost olduğu bazı şairler hariç, şiir erbabı hakkında genellikle olumlu değerlendirmelerde bulunmamıştır. Şairleri rakip olarak görmüş ve onlara meydan okumuştur. Vecdî, devrindeki şairleri isim vermeden hedef almış, onları kıskançlıkla itham etmiş ve kendi şiirlerine nazire yazmaya davet etmiştir. Bâkî ve Nefî gibi şairlerin veliahdı olduğunu, onların yerini aldığını, hatta onları geride bıraktığını söylemekten de çekinmemiştir. Vecdî’nin bu ifadelerinden rekabetçi, hırslı, öv güveni yüksek, kendini beğenen ve diğer şairlerden üstün gören bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

Vecdî Divançesi’nin tenkitli metni iki ayrı araştırmacı tarafından yayımlanmıştır. Eser üzerine iki yüksek lisans tezi de yapılmıştır. Odak noktası, *Vecdî Divançesi*’nin tenkitli metnini ortaya koymak olan bu çalışmalardan sonra, Vecdî’nin şiirleri ve edebî yönü hakkında ayrıntılı bilgi veren yeni çalışmalara ihtiyaç artmıştır. Bu makaleyle Vecdî’nin fahriye anlayışının farklılığı üzerinde durulmuş, şairin edebî yönü hakkındaki çalışmalara az da olsa katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

